

RAQAMLI ASRDA O‘ZBEK TILINING YOZUVIY ME’YEROLARI: MUAMMOLAR VA TAKLIFLAR

Andijon davlat chet tillari insituti

Filologiya va tillarni o‘qitish: Ingliz tili

2_bosqich 24_10-guruh talabasi

Mamatraximova Muxlisa Oybek qizi

Ilmiy rahbar: Kabulova Umida

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek tilining tarixiy yozuv tizimlari, ularning o‘zgarish sabablari hamda bugungi davrdagi imlo va standartlashtirish bilan bog‘liq masalalar tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy raqamli kommunikatsiya sharoitida til madaniyatining o‘zgarishi, aralash yozuv ko‘rinishlari va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar beriladi. Maqola shaxsiy kuzatishlar, ilmiy manbalar va amaliy muammolarga asoslangan.

Kalit so‘zlar: *o‘zbek tili, yozuv tizimi, lotin grafika, kirill yozuvi, imlo, til madaniyati, raqamli kommunikatsiya.*

Abstract: This article analyzes the historical writing systems of the Uzbek language, the reasons behind script changes, and current issues related to orthography and standardization. It also examines the influence of modern digital communication on language culture, the spread of mixed-script writing, and offers recommendations for improving consistency in written Uzbek. The article is based on personal observations, scientific literature, and practical linguistic problems.

Keywords: *Uzbek language, writing system, Latin script, Cyrillic script, orthography, language culture, digital communication.*

Аннотация: В статье рассматриваются исторические системы письма узбекского языка, причины смены алфавитов, а также современные проблемы орфографии и стандартизации. Анализируется влияние цифровой коммуникации на языковую культуру, распространение смешанного письма и предлагаются рекомендации по повышению стабильности письменной нормы. Работа

основана на личных наблюдениях, научной литературе и практических лингвистических вопросах.

Ключевые слова: *узбекский язык, письменность, латинская графика, кириллица, орфография, языковая культура, цифровая коммуникация.*

Kirish. Til va yozuv masalalari har qanday millatning ma'naviy taraqqiyotida hal qiluvchi o'rin egallaydi. O'zbek xalqi ham tarix davomida bir necha yozuv tizimlaridan foydalangan — arab grafikasidan lotinga, kirillga va yana lotinga qaytish jarayoni bu yo'lda eng dolzarb masalalardan biri bo'lgan. Yozuv o'zgarishi nafaqat lingvistik hodisa, balki madaniy, siyosiy va ijtimoiy jarayonlar bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Bu mavzu bugungi kunda ham dolzarb, chunki raqamli asrda tilning to'g'ri qo'llanishi va yozuvning yagona standartda bo'lishi jamiyatning kommunikativ barqarorligini ta'minlaydi.

O'zbek yozuvining tarixiy taraqqiyoti. O'zbek adabiy tili shakllanishida yozuv o'zgarishlari muhim rol o'ynagan. XX asrga qadar faqat arab yozuvidan foydalanilgan, va u diniy-madaniy hayot bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Adabiyotlarda qayd etilishicha, arab grafikasi uzun muddat davomida turkiy tillarning fonetik xususiyatlarini to'liq ifodalay olmagan ¹.

1929–1940-yillar oralig'ida lotin grafikasi qo'llandi, keyin esa siyosiy sabablar tufayli kirill yozuviga o'tildi. Mustaqillik yillarida esa lotinga qaytish tilni milliylashuv va jahon maydoniga chiqishning muhim omili sifatida ko'rilmoqda.

Yozuv o'zgarishining lingvistik va ijtimoiy ta'siri. Yozuv tizimi o'zgarganda faqat harflar emas, balki avlodlar orasidagi madaniy uzviylik ham ta'sirlanadi. Masalan:

- eski yozuvdagi matnlarni o'qish qiyinlashadi;
- yangi avlod eski adabiyot bilan tanishishda vositachiga muhtoj bo'ladi;
- ilmiy terminlar shakllanishida izchillik buzilishi mumkin.

¹ Karimov N. O'zbek yozuvi tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1988. – B.42

Tilshunos olimlar yozuv o'zgarishining ijtimoiy ongga ta'sirini alohida ta'kidlaydi ². Menimcha, yozuvni tez-tez o'zgartirish emas, balki uni uzoq muddatga barqaror holga keltirish eng to'g'ri yo'ldir.

Hozirgi o'zbek tili va yozuv masalalari. Bugungi kunda o'zbek tili lotin grafikasi asosida rasmiylashtirilgan bo'lsa-da, amaliyotda kirillcha matnlar ham keng uchraydi. Bu ikkiyoqlama holat yozuv birligini susaytiradi. Shuningdek:

- internetda imlo qoidalariga rioya qilinmasligi,
- ijtimoiy tarmoqlarda aralash yozuvlar (*“xrasho”*, *“qale”*, *“prosta”*) kengayishi,
- maktab va oliy ta'limda imlo o'qitilishida farqlar mavjudligi,

kabi muammolar kuzatiladi.

Shaxsiy fikrimcha, eng asosiy muammo — yagona, izchil, amaliyotda ishlovchi standartning mustahkam o'rnatilmaganidir. Qoidalar bor, lekin ko'pchilik ularga rioya qilishni zarur deb bilmaydi.

Raqamli davrda til madaniyati va yozuv. Raqamli muhitda matnlar tez yoziladi va tez tarqaladi. Shu sababli internet tili rasmiy tildan farqlana boshlagan. Ammo ba'zi olimlar internet tili yozuvga salbiy ta'sir ko'rsatadi deb hisoblaydi ³.

Internet tili — bu alohida kommunikativ jarayon, lekin ilmiy, rasmiy va ta'limiy matnlarda qat'iy normativ yozuv bo'lishi shart. Tilning ikki rejimda rivojlanishi tabiiy, lekin rasmiy sohaga internetcha yozuv kirishi zararli.

Xulosa. Til va yozuv masalalari o'zbek tilining barqaror rivoji uchun juda muhim. Tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, yozuv o'zgarishidan ko'ra, uni izchil qo'llash, xalqaro talablar bilan uyg'unlashtirish va ta'limda to'g'ri o'rgatish ko'proq samara beradi.

Kelajakda o'zbek tili to'liq lotin grafikasi asosida barqaror ishlashi uchun:

- yagona imlo standartlari kuchli targ'ib qilinishi;
- barcha rasmiy platformalarda lotin yozuviga o'tish yakunlanishi;
- ta'lim tizimida imlo madaniyatiga yanada ko'proq e'tibor qaratilishi zarur.

² Rahmatullayev M. Til va jamiyat muammolari. — Toshkent: Fan, 2009. — B.115

³ Jo'rayev B. Raqamli kommunikatsiya va til madaniyati. — Toshkent: Innovatsiya, 2020. — B.73

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov N. O‘zbek yozuvi tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1998. – B.42
2. Rahmatullayev M. Til va jamiyat muammolari. – Toshkent: Fan, 2009. – B.115
3. Jo‘rayev B. Raqamli kommunikatsiya va til madaniyati. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – B.73
4. O‘zbek tilining imlo qoidalari. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi “O‘zbek tilini rivojlantirish jamg‘armasi”, 2021. – B.15-19